

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR

NURDAN ÖZGÜR BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2020/39514
Karar Tarihi : 26/2/2025

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler : Recai AKYEL
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Muhterem İNCE
Raportör : Mehmet ALTUNDİŞ
Başvurucu : Nurdan ÖZGÜR
Vekili : Av. Ahmet Serdar GÜNEŞ

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvuru; eczane ile yapılan sözleşmenin feshedilmesi nedeniyle özel hayata saygı hakkının, yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

2. Başvurucu, Ankara'da faaliyet gösteren eczanenin sahibi ve mesul müdürü olarak 1/12/2016 tarihli Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Kapsamındaki Kişilerin Türk Eczacılar Birliği (TEB) Üyesi Eczanelerden İlaç Teminine İlişkin Protokol (Protokol) kapsamında TEB ile imzaladığı *tip sözleşme* uyarınca SGK kapsamındaki hastalara ilaç satışı yapmaktadır.

3. SGK Ankara İl Müdürlüğünce başvurucuya gönderilen 1/12/2016 tarihli yazı ile Protokolün "*Taraflar bir ay önceden yazılı bildirimde bulunmak şartıyla sözleşmeyi her zaman feshedebilir.*" şeklindeki 5.1. maddesi uyarınca sözleşmenin yazının tebliğ edilme tarihinden itibaren bir ay sonra feshedileceği bildirilmiştir.

4. Başvurucu, fesih işleminin iptali için 16/12/2016 tarihinde Ankara 24. Asliye Hukuk Mahkemesinde (Mahkeme) dava açmıştır. Dava dilekçesinde tip sözleşmenin hangi hâllerde feshedileceğinin Protokol'ün 5.1. maddesinde düzenlendiğini ancak SGK tarafından gönderilen yazıda bu maddede sayılan sebeplerden hiçbirine yer verilmemesi nedeniyle savunma hakkının engellendiğini ileri sürmüştür. Ayrıca anılan sözleşmeyi etkileyebilecek şekilde hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmadığı gibi disiplin cezası da verilmediğini vurgulamıştır. Son olarak MEDULA Sistemi'nin (Sağlık Bakanlığı tarafından ilaç almayı kolaylaştırmak için oluşturulmuş bir program) kapatılması olumsuz sonuçlar doğuracağından tedbiren açılmasını ve fesih işleminin iptalini talep etmiştir.

5. Mahkeme 27/9/2018 tarihinde davanın reddine karar vermiş, karar gerekçesinde tip sözleşmenin Protokol'ün 5.1. maddesi gereğince SGK'nın bir ay önceden yazılı bildirimde bulunmak şartıyla her zaman fesih edebileceğini belirtmiştir.

6. Davanın reddine yönelik mahkeme kararı, istinaf ve temyiz aşamalarından geçerek kesinleşmiştir.

7. Başvurucu, nihai kararı 30/11/2020 tarihinde öğrenmiş; 24/12/2020 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

8. Başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

II. DEĞERLENDİRME

9. Başvurucu, bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılama imkânının bulunmadığını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur.

10. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* (B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

A. Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

11. Anayasa Mahkemesi, olay ve olguları somut başvuru ile benzer nitelikte olan *Ahmet Kartalkuş* (B. No: 2019/39635, 19/3/2024) kararında uygulanacak anayasal ilkeleri belirlemiştir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi 12/3/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanun'la 9/1/2013 tarihli ve 6384 sayılı Tazminat Komisyonunun Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Kanun'a eklenen 5/A maddesi, ayrıca anılan Kanun'un geçici 3. maddesinde yapılan değişiklik gereği 12/3/2024 tarihi itibarıyla Anayasa Mahkemesinde derdest olan, yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı iddiasıyla yapılan başvurulara ilişkin olarak ilk bakışta ulaşılabilir ve ihlal iddialarıyla ilgili başarı şansı sunma ve yeterli giderim sağlama kapasitesi olduğu görülen Tazminat Komisyonuna başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurunun incelenmesinin bireysel başvurunun ikincil niteliği ile bağdaşmayacağı neticesine varmıştır. Somut başvuruda anılan kararda açıklanan ilkelere ve ulaşılan sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

12. Açıklanan gerekçelerle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Özel Hayata Saygı Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

13. Başvurucu; somut bir neden bulunmaksızın gerçekleştirilen fesih işleminin hukuka aykırı olduğunu, yargılama aşamasında da protokolde yer alan fesih nedenleri arasında güvenlik soruşturmasına ilişkin bir düzenleme bulunmadığını, yargı mercilerince soyut ve genel geçer ifadelerle ret kararı verildiğini belirtmiştir. MEDULA Sistemi'nin

kapatılması nedeniyle ilaç satışı yapamadığını ifade eden başvuru, gelirinin tamamına yakını kaybettiği gibi şahsi ve mesleki itibarının da zedelendiğini vurgulayarak gerekçeli karar, maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi, çalışma ve mülkiyet haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Adalet Bakanlığı (Bakanlık) görüşünde, başvurunun ileri sürdüğü iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olup olmadığının yapılacak kabul edilebilirlik incelemesinde dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Başvuru, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

14. Başvuru, özel hayata saygı hakkı kapsamında incelenmiştir.

15. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

16. Mesleki hayata yönelik tedbirlerin ya da müdahalelerin hangi durumlarda özel hayat bağlamında uygulanabilir olduğu hususunda belirlenen ölçütler C.A. (3) ([GK], B. No: 2018/10286, 2/7/2020, §§ 90-96) kararında açıklanmıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi *Mustafa Akyıldız* [2. B.] B. No: 2020/23302, 2/10/2024, §§ 29, 30) kararında SGK ile yapılan protokol kapsamında tip sözleşmenin feshedilmesi şeklindeki uygulamanın başvurunun mesleği çerçevesinde ilişki kurabilme ve geliştirebilme imkânının önemli ölçüde zayıflamasına, mesleğini devam ettirebilmesi, sosyal ve mesleki itibarını koruyabilmesi açısından ciddi sonuçlar doğurmasına yol açacağı kabulüyle iddiaları özel hayata saygı hakkı kapsamında incelenebilir bulmuştur. Somut başvuruda da anılan tespitten ayrılmayı gerektiren bir durum olmadığı anlaşılmıştır.

17. Sözleşmenin feshedilmesinin özel hayata saygı hakkına müdahale oluşturduğu, anılan müdahalenin kanuni dayanağı ile meşru amacı olduğu kabul edilmiştir (*Mustafa Akyıldız*, §§ 36-38).

18. Anayasa Mahkemesi başvuru konusunu incelediği anılan kararda, eczacılığın özünde bir serbest meslek olmasına rağmen sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesine aracılık etmesi itibarıyla kamusal yönü de bulunduğunu, mesleğin belirtilen özelliği nedeniyle diğer mesleklerden farklı kurallar ve denetleme yöntemlerine tabi olmasının olağan olduğunu kabul etmiştir. Bununla beraber her durumda mesleğin ifasına ilişkin kuralların, uygulamaların ve tedbirlerin esaslarının açıkça mevzuatta düzenlenmesi gerektiğini, mesleğin ifasının imkânsız hâle getirilmesi ya da meslek sahibine ölçüsüz külfet yüklenmesi hâlinde mesleğe yapılan müdahalenin somut olaya göre temel hak ve özgürlükleri ihlal edebileceğini vurgulamıştır (*Mustafa Akyıldız*, § 48).

19. Ayrıca Anayasa Mahkemesi tip sözleşmesi ve MEDULA Sistemi'nin niteliğini irdeleyerek özünde serbest meslek olan eczacılığın esasen bu sözleşmeler çerçevesinde etkili şekilde ifa edilebilir olduğu ve MEDULA Sistemi'ne erişimin eczanelerin ticari faaliyetlerinin devamı için elzem olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak gerek fesih işlemini gerçekleştiren SGK tarafından verilen kararda gerekse yargı mercilerine verilen kararlarda fesih yönünde kullanılan takdir yetkisinin kanuni dayanaklarının gösterilmesini müdahalenin nedenlerine ve başvurunun mesleği üzerindeki etkilerine ilişkin bireyselleştirilmiş güçlü ve yeterli gerekçe sunulmasının gereklilik arz ettiğini vurguladıktan sonra somut olayda bu gerekliliğin yerine getirilmediğini tespit ederek özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Mustafa Akyıldız*, §§ 49-51).

20. Somut olayda SGK tarafından başvurusunun MEDULA Sistemi'ne erişimi engellenmiş, ayrıca başvurucuya gönderilen 1/12/2016 tarihli yazı ile Protokol'ün 5.1. maddesi uyarınca yazının tebliğ tarihinden itibaren bir ay sonra sözleşmenin feshedileceği bildirilmiştir. Mahkemelerce anılan hukuki ilişkinin Protokol'ün 5.1. maddesi gereğince yalnızca bir ay önceden bildirimde bulunularak ve herhangi bir sebep gösterilmeden feshedilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Protokol'ün 5. maddesinin bir bütün olarak ele alınması durumunda görüleceği üzere başvurucudan -takdire bağlı olmaksızın- savunma isteneğine ilişkin düzenlemeler bulunduğu gibi maddenin devamında hangi hâllerde fesih işleminin gerçekleştirileceğine ve ceza verileceğine dair ayrıntılı hükümler bulunmaktadır. Oysa yargı mercileri tarafından fesih işleminin usulü ve nedenleri değerlendirilmemiş, idarenin takdir yetkisini kullanırken bu yetkinin keyfi şekilde kullanılmasını önleyecek bir yargısal denetim yapılmamıştır.

21. Sonuç olarak gerek mahkemelerce gerekse fesih işlemini gerçekleştiren SGK tarafından takdir yetkisini denetlemeye elverişli olacak şekilde müdahalenin nedenlerine ve başvurusunun mesleği üzerindeki etkilerine ilişkin bireyselleştirilmiş, güçlü ve yeterli gerekçe sunma konusundaki gerekliliklerin yerine getirilmediği görülmüştür. Dolayısıyla anılan kararda varılan sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum olmadığı anlaşılmıştır.

22. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

23. Başvurucu; ihlalin tespiti, yargılamanın yenilenmesi ve tazminata hükmedilmesi talebinde bulunmuştur.

24. Başvuruda tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasında düzenlenen bireysel başvuruya özgü yeniden yargılama kurumunun özelliklerine ilişkin kapsamlı açıklamalar için bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu* (3) [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

25. Öte yandan hak ihlali kararından Anayasa Mahkemesinin davanın sonucuyla ilgili bir tutum sergilediği sonucu çıkarılmamalıdır. Anayasa Mahkemesince verilen hak ihlali kararı uyumsuzluğun sonuçlarından bağımsız olup davanın kabulüne, reddine ya da başka bir karar verilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Kural olarak yargılamanın her aşamasında olduğu gibi ihlalin sonuçlarını gidermek üzere yeniden yapılacak yargılama sonunda da delillerin dava ile ilişkisini kurma ve bunları değerlendirip sonuç çıkarma yetkisi ilgili mahkemelere aittir.

26. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli giderim sağlayacağı anlaşıldığından ve maddi tazminata ilişkin olarak da bilgi/belge sunulmadığından tazminat taleplerinin reddine karar verilmesi gerekir.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. 1. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata saygı hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin özel hayata saygı hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak amacıyla Ankara 24. Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2016/536, K.2018/376) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

F. 30.000 TL vekâlet ücretinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

G. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal faiz UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 26/2/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.